

Костянтин Володимирович Гусаров
Національна академія правових наук України
Україна, Харків

Кафедра цивільної юстиції та адвокатури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
Україна, м. Харків

Артур Олександрович Булгаков
Кафедра історії держави і права України та зарубіжних країн
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
Україна, м. Харків

НЕПОВНОЛІТНІ ОСОБИ ЯК МОЖЛИВІ СТОРОНИ ДОГОВОРУ ПРО НАДАННЯ ЮРИДИЧНИХ ПОСЛУГ

Анотація. Статтю присвячено особливостям участі неповнолітньої особи у правовідносинах договору про надання юридичних послуг. На підставі аналізу матеріалів судової практики визначається можливість вступу у вказані правовідносини адвоката із зазначеною фізичною особою. Відмічається, що ігнорування вирішення даної проблеми може привести до порушення права на отримання професійної правничої допомоги суб'єктом матеріальних правовідносин. При цьому звертається увага на можливі колізії норм національного права та на необхідність забезпечення неповнолітніх осіб правом звернення до суду в порядку окремого провадження із заявою про видачу обмежувального припису з урахуванням міжнародно-правових актів, учасником яких є Україна. Вищевказані колізії носять дискусійний характер та вбачаються між нормативними актами, що регламентують галузеву правосуб'єктність неповнолітньої особи. Робиться висновок, що право на користування правничою допомогою адвоката можна віднести до процесуальних, а не до матеріальних прав. При захисті власних прав та інтересів в суді неповнолітньою особою користування правничою допомогою адвоката не тягне, на думку автора, обов'язковості укладання з адвокатом неповнолітньою особою договору про надання юридичних послуг. Це не суперечуватиме, як наслідок, нормам цивільного права (статтям 31 та 32 ЦК України), що регулюють зміст дієздатності неповнолітніх осіб у цивільно-матеріальному, а не процесуальному, праві. Робиться висновок про автономність правових режимів договору про надання юридичних послуг та ордера, в тому числі і при представництві інтересів неповнолітньої особи. Виходячи з цього суд не вправі при перевірці повноважень адвоката на представництво, включаючи запобігання зловживанню правом, зажадати від нього договір про надання юридичних послуг з неповнолітньою особою з метою з'ясування дотримання вимог закону та суб'єктного кола цього цивільно-правового договору.

Ключові слова: правова допомога; цивільне судочинство; захист прав неповнолітніх; договір про надання юридичних послуг; обмежувальний припис; окреме провадження; судовий захист.

Kostiantyn V. Gusarov

*National Academy of Legal Sciences of Ukraine
Kharkiv, Ukraine*

*Department of Civil Justice and Advocacy
Yaroslav Mudryi National Law University
Ukraine, Kharkiv*

Artur O. Bulgakov

*Department of Legal History of Ukraine and foreign countries
Yaroslav Mudryi National Law University
Ukraine, Kharkiv*

MINORS AS POSSIBLE PARTIES TO AN AGREEMENT ON PROVIDING LEGAL SERVICES

Abstract. *The article is devoted to the peculiarities of the participation of a minor in the legal relationship in the agreement on providing legal services. On the basis of the analysis of court practice materials, the possibility of entering into the specified legal relationship of the lawyer with the specified physical person is determined. It is noted that ignoring the solution of this problem may lead to the violation of the right to receive professional legal assistance by the subject of substantive legal relations. At the same time, attention is drawn to possible collisions of norms of national law and the need to provide minors with the right to apply to the court in a separate proceeding with an application for the issuance of a restraining order, taking into account international legal acts to which Ukraine is a party. The above-mentioned collisions are of a debatable nature and can be seen between normative acts regulating the sectoral legal personality of a minor. It is concluded that the right to use the legal assistance of a lawyer can be attributed to procedural and not to substantive rights. When protecting one's own rights and interests in court by a minor, the use of a lawyer's legal assistance does not entail, in the author's opinion, the obligation to conclude an agreement with the lawyer on the provision of legal services. This will not contradict, as a result, the norms of civil law (Articles 31 and 32 of the Civil Code of Ukraine), which regulate the content of legal capacity of minors in civil substantive, not procedural, law. A conclusion is made about the autonomy of the legal regimes of the agreement on providing legal services and the warrant, including when representing the interests of a minor. Based on this, the court is not entitled, when checking the lawyer's powers of representation, including the prevention of abuse of right, to demand from him or her an agreement on providing legal services with a minor in order to clarify compliance with the requirements of the law and the subject circle of this civil law agreement.*

Keywords: *legal assistance; civil proceedings; protection of the rights of minors; agreement on providing legal services; restraining order; separate proceeding, judicial protection.*

ВСТУП

Проголошуючи Україну на конституційному рівні соціальною та правовою державою, вітчизняний законодавець закріпив гарантування охорони дитинства

з боку держави. В нормі Конституції також передбачено заохочення і підтримка благодійницької діяльності щодо дітей (ч. 3 ст. 51, ч. 3 ст. 52 Конституції України). З цим пов'язана основна ідея даної наукової роботи – дослідити правове закріплення можливості надання адвокатом правової допомоги неповнолітній особі у цивільному судочинстві та процесуальне закріплення повноважень адвоката при цьому. У даному випадку особа, що надає правову допомогу у вказаній формі, реалізує один з різновидів благодійної допомоги дитині, оскільки здійснює це на безоплатній основі та з метою запобігання домашньому насильству відносно дитини, застосовуючи боротьбу із цим явищем.

Наприкінці 2022 року для України набула чинність Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами. Проте національне цивільне процесуальне законодавство у 2017 році було доповнено нормами стосовно розгляду судом справ про видачу і продовження обмежувального припису, а наступного, 2018 року, було прийнято Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Ці три нормативних акти стали правовою основою забезпечення захисту від домашнього насильства вразливих верств суспільства, зокрема жінок та дітей. Останні, в свою чергу, поділяються на малолітніх (віком до 14 років та мають часткову цивільну дієздатність) та неповнолітніх (від 14 до 18 років, мають неповну дієздатність) осіб. «Домашнє насильство», за правилами п. б ст. 3 вищевказаної Конвенції, означає використання актів фізичного, сексуального, психологічного чи економічного насильства, котрі відбуваються в лоні сім'ї чи в межах місця проживання, незалежно від того, проживає чи ні правопорушник у тому ж самому місці, що і жертва, чи ні або незалежно від проживання правопорушника у тому самому місці, що й жертва, чи ні. Крім того, за правилами ст. 18 Конвенції, сторони зобов'язуються вживати необхідні законодавчі або інші заходи для захисту всіх жертв від яких-небудь подальших актів насильства. Сторони вживатимуть необхідні законодавчі або інші заходи відповідно до національного законодавства з метою забезпечення існування механізмів здійснення ефективного співробітництва між усіма відповідними державними органами, включаючи судові органи, прокуратуру, правоохоронні органи, місцеві та регіональні органи тощо.

Національне законодавство України передбачає судовий порядок встановлення обмежувальних заходів відповідно до зазначених вимог. Їх реалізація потребує дотримання процедури звернення до суду цивільної юрисдикції та правил судового розгляду справи. Однак у випадку необхідності захисту прав неповнолітньої особи, пов'язаних із протидією домашньому насильству в судовому порядку, виникатиме ситуація про необхідність користування правовою допомогою з боку адвоката. З цього приводу в судовій практиці виникає питання стосовно належної правової оцінки документа, що підтверджує повноваження особи, котра надає правову допомогу.

1. ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

Наведене вище дозволяє дійти висновку про значне розширення предмету цивільного процесуального права як самостійної галузі права. Нажаль, військова агресія Російської Федерації проти України стала підставою для законодавчого регулювання окремих правовідносин, пов'язаних із наслідками такої агресії. Автор цієї статті присвятив одну з наукових розробок такому напрямку дослідження [1]. Повертаючись до предмету цивільного процесуального права варто зазначити, що по мірі розвитку соціальних відносин зростає і необхідність їх правового регулювання. Не виключенням є і правовідносини, пов'язані із захистом постраждалих від домашнього насильства, що стало наслідком законодавчого закріплення міжнародно-правових зобов'язань України. Таким чином, впродовж останніх декількох років спостерігається значне розширення категорій справ, котрі розглядаються в порядку цивільного судочинства. В свою чергу це зумовлює, за вірним твердженням В. В. Комарова та Т. А. Цувіної, необхідність переосмислення окремих класичних положень доктрини цивільного процесуального права з метою їх відповідності сучасним реаліям [2, с. 197].

Доцільно також відмітити науковий інтерес до дослідження діяльності адвоката як особи, що надає правову допомогу, зокрема неповнолітнім, та особливостей дисциплінарного провадження щодо його діяльності [3]. Також звертає на себе увагу оприлюднення публікацій відносно особливостей реалізації неповнолітніми прав, передусім четвертого покоління [4]. Звертає також на себе позитивну увагу наукове джерело, в якому досліджуються особливості надання судового захисту маргінальним верствам населення, яких також можна віднести, вважаємо, до соціально-незахищених верств населення [5]. Не можна не відмітити, крім зазначеного, роботи О. І. Попова та М. В. Шпака, в яких досліджується реалізація адвокатської діяльності саме при наданні правової допомоги по цивільним справам [6; 7].

З огляду на викладене *метою статті* є дослідження національного матеріального та цивільного процесуального законодавства відносно законодавчого закріплення можливості неповнолітньої особи вступати у договірні правовідносини з адвокатом для користування гарантованого Конституцією України та галузевим законодавством правом на професійну правничу допомогу.

2. МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Публікації наукових досліджень вимагають оперування методами наукового пізнання. Це будує роботу у логічну структуру згідно з її метою та завданням. При характеристиці методів наукового пізнання при їх використанні у підготовці статті вважаємо за доцільне процитувати наступну характеристику важливості застосування того чи іншого методу або принципу наукової діяльності. Так, в одній із робіт її автори показали приклад застосовування належного інструментарію взаємопов'язаних та взаємодоповнюючих загальнонаукових

та окремих методів, притаманних тематиці дослідження. Методологія їх дослідження спирається на систему та принципи структурно-функціонального аналізу. У наукових дослідженнях має використовуватись весь набір необхідних взаємопов'язаних та доповнюючих один одного універсальних наукових та специфічних методів, притаманних дослідженню. При цьому не віддається пріоритет жодному з методів. Універсальні наукові підходи мають поєднуватись з методами сучасних наукових процесів. До них відносяться емпіричні методи та аналітико-синтетичний метод. Використовується також порівняльний метод [8, с. 24, 25]. В той же час аналіз сучасного правового регулювання викладених у статті питань не викликав необхідності використання історичного методу наукового пізнання.

Незважаючи на практичну спрямованість статті, автором не використовувався також метод експерименту, оскільки при висвітленні матеріалу не було змоги активного та цілеспрямованого втручання у перебіг процесів, що досліджувалися. Мова йтиме лише про погляд на правову оцінку з боку суду певних обставин справи та висловлення пропозицій щодо застосування належної норми цивільного процесуального права у конкретному випадку. Проте при підготовці статті застосовувались основи спостереження з причини характеристики питань, що розглядаються у статті, за допомогою спостереження, за даними Єдиного державного реєстру судових рішень, за розглядом спірних матеріальних правовідносин та наданням правової характеристики певним цивільним процесуальним правовідносинам.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

Із напрямку дослідження, котрому присвячена стаття, автором опублікована робота, результати якої доповідались на науковому заході [9]. Проте актуальність даної тематики викликала необхідність підійти до розгляду викладеного з новим методологічним підходом та з використанням додаткового матеріалу з метою більш детального обґрунтування результатів дослідження.

Надання правничої допомоги є реалізацією однієї з конституційних гарантій. При розгляді справ, що витікають з різних правовідносин, виникає низка питань відносно забезпечення виконання цієї гарантії. Не є виключенням і цивільний процес, зокрема розгляд справ окремого провадження про видачу і продовження обмежувального припису. Важливість цієї категорії цивільних справ полягає в охороні у безспірному порядку осіб, що постраждали від домашнього насильства, яких можна віднести, на нашу думку, до соціально-вразливих верств населення.

Незважаючи на виникнення такого спірного питання при розгляді цивільної справи судом цивільної юрисдикції, її не вирішення може призвести до порушення права на отримання професійної правничої допомоги суб'єктом матеріальних правовідносин. Разом з цим, мова іде про доступ до суду неповнолітніх осіб

в контексті звернення до суду із заявою про видачу обмежувального припису, враховуючи норми міжнародних нормативно-правових актів, учасником яких є Україна. У цьому аспекті вважаємо за доцільне розглянути матеріали цивільної справи № 369/13467/20, що була предметом розгляду судів декількох інстанцій, та матеріали якої містяться у відкритому доступі Єдиного державного реєстру судових рішень.

Суд першої інстанції залишив заяву про видачу обмежувального припису без розгляду. Приводом для цього стало клопотання представника заінтересованої особи про залишення заяви без розгляду, оскільки дитина не вправі самотійно звертатися до суду із заявою вказаного змісту стосовно кривдника при вчиненні домашнього насильства відносно неї [10].

Цивільні справи про видачу і продовження обмежувального припису розглядаються за правилами окремого провадження цивільного судочинства. Наскільки можна зробити висновки із змісту матеріалів вищевказаної цивільної справи, до суду із заявою про видачу обмежувального припису звернулася неповнолітня особа. В якості її представника діяв адвокат, підтвердивши свої повноваження ордером. Представник заінтересованої особи, в свою чергу, подав клопотання про залишення заяви без розгляду, оскільки дитина не вправі самотійно звертатись до суду із заявою про видачу обмежувального припису стосовно кривдника при вчиненні домашнього насильства відносно дитини.

Ухвала суду першої інстанції про залишення заяви без розгляду була оскаржена адвокатом заявника. Суд апеляційної залишив апеляційну скаргу без руху та надав строк для надання додаткових матеріалів. В ухвалі апеляційного суду вказувалось, що представник неповнолітньої особи – адвокат Д. Я. Незвиський подав апеляційну скаргу, а на підтвердження своїх повноважень надав ордер на надання правової допомоги від 17.10.2020 серії АІ № 1061345. Зі змісту останнього вбачається, що він виданий на підставі договору про надання правової допомоги № 35 від 17.10.2020. На думку суду, поряд із ордером, правовому аналізу повинен підлягати також зазначений договір, на підставі якого був виданий ордер. Проте адвокат Д. Я. Незвиський у визначений термін не надав копії договору, а просив суд відкрити апеляційне провадження. Проте суд апеляційної інстанції повернув апеляційну скаргу адвокату та вважав її неподаною.

Без руху з тих саме підстав була залишена і касаційна скарга зазначеного адвоката. Проте 28.01.2021 касаційне провадження було відкрите та згодом призначене до судового розгляду. 16.06.2021 касаційну скаргу представника неповнолітньої особи було задоволено, про що ухвалено постанову.

При повторному розгляді справи суд апеляційної інстанції скасував ухвалу місцевого суду, що стала приводом для оскарження її в апеляційному порядку. У доповнення до позиції Верховного Суду, викладеної в Постанові від 27.07.2021 по вказаній вище справі стосовно права на подачу заяви про видачу обмежувального припису, вважаємо за доцільне висловити наступні міркування.

Перше проблемне питання з цього «кейсу» зводиться до можливого існування колізії між нормами ч. 1 ст. 18 СК України, ч. 2 ст. 47, ст. 350–2 ЦПК України і ст. 26 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» відносно можливості особистого звернення до суду неповнолітньої особи, яка досягла 14-річного віку, із заявою про видачу обмежувального припису. В даному контексті вважаємо за необхідне зазначити наступне. Частина 1 ст. 18 СК України передбачає право кожного учасника сімейних відносин, котрий досяг чотирнадцяти років, безпосереднього звернення до суду за захистом свого права або інтересу. Із вказаною нормою, уявляється, не спостерігається колізій. Обґрунтовується такий висновок тим, що норми національного цивільного процесуального законодавства кореспондують та доповнюють можливість реалізації закріпленого у ч. 1 ст. 18 СК України права. Так, відповідно до ч. 2 ст. 47 ЦПК України, яка передбачає обсяг цивільної процесуальної дієздатності неповнолітніх осіб (від 14 до 18 років), закріплена можливість особистого здійснення в суді цивільних процесуальних прав та виконання обов'язків в суді у справах, що виникають з відносин, у яких вони особисто беруть участь. При цьому зазначеною нормою не обмежується коло цих відносин. У даному випадку мова іде про сімейні матеріальні правовідносини, учасником яких є дитина, врегулювання яких стало підставою звернення до суду. Деталізуючи дані процесуальні правовідносини у ст. 350–2 ЦПК України, п. 1 ч. 1 вказаної норми передбачає можливість подати до суду заяву про видачу обмежувального припису особою, яка постраждала від домашнього насильства. Така особа є постраждалою особою в розумінні п. 8 ч. 1 ст. 1 та п. 1 ч. 1 ст. 26 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

На підставі викладеного вважаємо за доцільне відмітити відсутність колізій між положеннями вищевказаних правових норм щодо можливості самостійного звернення до суду неповнолітньої особи із заявою про видачу обмежувального припису в порядку цивільного судочинства.

Виникає питання і про те, чи унеможливлене наявність п. 3 ч. 1 ст. 350–2 ЦПК України та наявність п. 2 ч. 1 ст. 26 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» особистому зверненню до суду неповнолітньої особи на підставі п. 1 ч. 1 ст. 350–2 ЦПК України та п. 1 ч. 1 ст. 26 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» з огляду на ч. 1 ст. 18 СК України та на ч. 2 ст. 47 ЦПК України.

Уявляється, що відсутність колізій у правових нормах, про які мова іде вище, не свідчить про заборону звернення до суду осіб, про які мова іде у змісті інших норм. Законодавство України, таким чином, передбачає декілька груп суб'єктів звернення до суду із заявою про видачу обмежувального припису. Особи, про яких іде мова у п. 3 ч. 1 ст. 350–2 ЦПК України, п. 2 ч. 1 ст. 26 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», можуть звернутись до суду в інтересах дитини у випадку відсутності конфлікту інтересів. Більше того, в указаних нормах мова іде про звернення в інтересах дітей.

Відповідь на питання про те, чи може неповнолітня особа, яка досягла 14-річного віку, з огляду на ч. 1 ст. 18 СК України та ч. 2 ст. 47 ЦПК України, особисто (поза участі законних представників, інших родичів, органів опіки та піклування) укласти угоду з адвокатом на представництво (наприклад, договір про надання юридичних послуг) своїх інтересів та чи не суперечить це статтям 31, 32 ЦК України, зводиться до наступного.

Указані норми ЦК України передбачають можливість неповнолітньому укласти угоди цивільно-правового характеру. Проте зі змісту зазначених судових ухвал вбачається, що адвокатом не було надано суду копію договору про надання юридичних послуг, а наданий лише ордер для підтвердження повноважень представника. З огляду на вказану обставину вважаємо, що право на користування правничою допомогою адвоката можна віднести до процесуальних, а не до матеріальних прав (ст. 15, п. 6 ч. 1 ст. 43 ЦПК України). Тому нормативне регулювання правового статусу неповнолітньої особи у цивільному матеріальному та у цивільному процесуальному праві не є ідентичним, враховуючи різні предмети правового регулювання правовідносин у вказаних галузях права.

Виходячи з викладеного, користування неповнолітньою особою правничою допомогою адвоката при укладанні договору про надання юридичних послуг при захисті власних прав та інтересів в суді не тягне, на думку авторів, обов'язковості укладання з адвокатом письмової угоди на представництво своїх інтересів. Як наслідок, це не суперечить ст.ст. 31 та 32 ЦК України, що регулюють зміст дієздатності неповнолітніх осіб у цивільному матеріальному, а не процесуальному, праві.

Цим, у тому числі, забезпечується виконання вимог преамбули Конвенції ООН про права дитини, де передбачається потреба спеціальної охорони дитини, включаючи належний їй правовий захист. Крім того, ст. 9 Європейської конвенції про здійснення прав дитини 1996 р. передбачає повноваження суду на призначення представника дитині за умови наявності конфлікту інтересів її із законними представниками. Проте правовідносини, що виникли у справі, яка описується, виникли між адвокатом та дитиною до того етапу розгляду справи, коли суд уповноважений призначити дитині представника. З огляду на це доцільні до уваги положення ст. 5 зазначеної Конвенції, які передбачають в якості можливих процесуальних прав дитини право призначати свого представника; право самостійно клопотати про призначення окремого представника, а у окремих випадках – адвоката.

З огляду на вказане вище виникає питання про визначення переліку документів, які повинен надати суду адвокат у випадку представництва неповнолітньої особи для підтвердження повноважень. У зв'язку з цим слід звернути увагу на зміст ч. 4 ст. 62 ЦПК України. Повноваження адвоката як представника у цивільному процесі підтверджується довіреністю або ордером. Стаття 26 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» передбачає ордер як документ, що посвідчує повноваження адвоката на надання правової допомоги. Окре-

мим (автономним) таким документом виступає, крім ордеру, договір про надання правової допомоги. Згідно із ч. 2 ст. 26 вказаного Закону, ордером є письмовий документ, що у випадках, встановлених цим Законом та іншими законами України, посвідчує повноваження адвоката на надання правової допомоги. Ордер видається адвокатом, адвокатським бюро або адвокатським об'єднанням та повинен містити підпис адвоката.

Вважаємо, що враховуючи автономність правових режимів документів, що посвідчують повноваження адвоката, в тому числі і при представництві інтересів неповнолітньої особи, суд не вправі при перевірці повноважень на представництво, включаючи запобігання зловживанню правом, зажадати від адвоката договір про надання юридичних послуг з неповнолітньою особою з метою з'ясування дотримання вимог закону та суб'єктного кола цього договору.

Зміст перелічених вище норм національного права щодо прав неповнолітньої дитини навряд чи можна визнати таким, що обмежують доступ до суду з урахуванням вищезазначених міжнародних договорів та норм права, учасником яких є Україна. Їх дослідження в сукупності та з урахуванням обставин справи дає можливість стверджувати наступне. Неповнолітня особа, що досягла 14-річного віку, зокрема у правовідносинах, пов'язаних із зверненням до суду із заявою про видачу обмежувального припису стосовно кривдника в порядку цивільного судочинства, вправі самостійно звернутись до суду. Разом з цим, вона може при цьому реалізувати право на користування професійною правничою допомогою адвоката, не укладаючи при цьому із вказаною особою договору про надання правової допомоги. При цьому повноваження адвоката в суді можуть посвідчуватись ордером, а при наявності останнього суд не вправі вимагати для додаткового посвідчення повноважень адвоката договору про надання правової допомоги (договору про надання юридичних послуг). У даному випадку користування професійною правничою допомогою адвоката з боку неповнолітньої особи слід розглядати як користування цивільним процесуальним правом, оскільки дані правовідносини регулюються нормами відповідної процесуальної галузі права.

ВИСНОВКИ

Питання, що розглянуті в даній статті, не вирішують усіх питань, пов'язаних із розглядом справ про видачу обмежувального припису. Пропозиції авторів даної статті не претендують на остаточність викладених міркувань. Разом з цим приділення уваги цивільній процесуальній правосуб'єктності неповнолітньої особи при можливому укладанні договору про надання юридичних послуг сприятиме, на нашу думку, подальшим науковим пошукам у вищевказаному напрямку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Гусаров К. В., Попов О. І. Визнання факту смерті або народження на тимчасово окупованій території за правилами окремого провадження. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*. 2020. Vol. 27. No. 4. P. 161–171.

- [2] Komarov V., Tsvivina T. International standard of access to justice and subject of civil procedural law. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*. 2021. Vol. 28. No. 3. P. 197–208.
- [3] Nazarov I. V., Ovcharenko O. M., Kovalyova Y. A., Remeskova Y. O. Independence of an advocate in disciplinary proceedings: Comparative approach with a focus on Ukrainian experience. *Journal of Advanced Research in Law and Economics*. 2019. Vol. 10, Iss. 2. P. 603–615.
- [4]. Ballesté I. R. Gender Identity Law and children under 14 years old: history of a misunderstanding. *Cuhsó-Cultura-Hombre-Sociedad*. 2022. 32(1). P. 75–91.
- [5] Wijayanti Asri, Hidayat Nur Azizah, Unggul Satria, Hariri Achmad. Legal aid for marginal communities. *Man in India*. 2017. Vol. 97. Issue 18. P. 251–262.
- [6] Попов О. І. Роль адвоката у забезпеченні єдності судової практики при розгляді цивільних справ. *Проблеми законності*. 2021. Вип. 154. С. 127–137.
- [7] Шпак М. В. Професійне представництво адвоката у цивільному процесі : монографія. Харків : Право, 2020. 224 с.
- [8] Danilyan O. G., Dzeban A. P., Kalinovsky Y. Y., Kalnytskyi E. A., Zhdanenko S. B. Personal information rights and freedoms within the modern society. *Informatologia*. 2018. № 51 (1-2). P. 24–33.
- [9] Гусаров К. В. Особливості надання правничої допомоги неповнолітнім при розгляді цивільних справ судами. *Альтернативні способи вирішення цивільних спорів : матеріали круглого столу (Одеса, 29 берез. 2021 р.) / за заг. ред. д.ю.н., проф. Н. Ю. Голубевої ; НУ «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2021. URL: <https://hdl.handle.net/11300/14491> С. 13–18 (дата звернення: 26.11.2022).*
- [10] Ухвала Києво-Святошинського районного суду Київської області по справі № 369/13467/20 від 30.10.2020. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92538153> (дата звернення: 26.11.2022).

REFERENCES

- [1] Gusarov, K. V., & Popov, O. I. (2020). Recognition of the Fact of Birth or Death in the Temporarily Occupied Territory under the Rules of Special Proceedings. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 27(4), 161–171.
- [2] Komarov, V., & Tsvivina, T. (2021). International Standard of Access to Justice and Subject of Civil Procedural Law. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 28(3), 197–208.
- [3] Nazarov, I. V., Ovcharenko, O. M., Kovalyova, Y. A., & Remeskova, Y. O. (2019). Independence of an Advocate in Disciplinary Proceedings: Comparative approach with a focus on Ukrainian experience. *Journal of Advanced Research in Law and Economics*, 10(2), 603–615.
- [4] Ballesté, I. R. (2022). Gender Identity Law and Children under 14 years old: History of a Misunderstanding. *Cuhsó-Cultura-Hombre-Sociedad*, 32(1), 75–91.
- [5] Wijayanti, Asri, Hidayat, Nur Azizah, Unggul, Satria, & Hariri, Achmad. (2017). Legal aid for marginal communities. *Man in India*, 97(18), 251–262.
- [6] Popov, O. I. (2021). The Role of the Lawyer in Ensuring the Unity of Judicial Practice in the Consideration of Civil Cases. *Problems of legality*, 154, 127–137.
- [7] Shpak, M. V. (2020). Professional Representation of a Lawyer in Civil Proceedings. Kharkiv: Pravo.

- [8] Danilyan, O. G., Dzeban, A. P., Kalinovsky, Y. Y., Kalnytskyi, E. A., & Zhdanenko, S. B. (2018). Personal Information Rights and Freedoms Within the Modern Society. *Informatologia*, 51(1-2), 24–33.
- [9] Gusarov, K. V. (2021, March). Peculiarities of Providing Legal aid to Minors During Consideration of Civil Cases by Courts. Materials of the round table «Alternative Ways of Resolving Civil Disputes». In N. Yu. Holubieva (Ed.). Odesa: Feniks. Retrieved from <https://hdl.handle.net/11300/14491>
- [10] Decision of the Kyiv-Svyatoshinsky District Court of the Kyiv Region in case No. 369/13467/20 (2020, October). Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92538153>.

Костянтин Володимирович Гусаров

Доктор юридичних наук, професор

Член-кореспондент Національної академії правових наук України

Національна академія правових наук України

61024, вул. Пушкінська, 70, Харків, Україна

В.о. завідувача кафедри цивільної юстиції та адвокатури

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

61024, вул. Пушкінська, 77, Харків, Україна

Артур Олександрович Булгаков

Кандидат юридичних наук

Доцент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,

61024, вул. Пушкінська, 77, Харків, Україна

Kostiantyn V. Gusarov

Doctor of Legal Science, Professor

Corresponding Member of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine

National Academy of Legal Sciences of Ukraine

61024, 70 Pushkinska Str., Kharkiv, Ukraine

Acting Head of the Department of Civil Justice and Advocacy

Yaroslav Mudryi National Law University

61024, 77 Pushkinska Str., Kharkiv, Ukraine

Artur O. Bulgakov

PhD

Associate Professor of the Department of Legal History of Ukraine and foreign countries

Yaroslav Mudryi National Law University

61024, 77 Pushkinska Str., Kharkiv, Ukraine

Рекомендоване цитування: Гусаров К. В., Булгаков А. О. Неповнолітні особи як можливі сторони договору про надання юридичних послуг. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2023. Т. 30. № 1. С. 178–189.

Suggested Citation: Gusarov, K. V., & Bulgakov, A. O. (2023). Minors as possible parties to an agreement on providing legal services. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 30(1), 178–189.

Стаття надійшла / Submitted: 08/02/2023

Доопрацьовано / Revised: 09/03/2023

Схвалено до друку / Accepted: 24/03/2023